

ПАРТИЗАНСКИ АТЕЉЕ У УЖИЦУ 1941.

Крајем септембра 1941. године налазио сам се у подринској Лозници, која је већ била слободна. Наша Лозничка партизанска чета бројала је преко стотину бораца, али је била слабо наоружана. Сазнали смо да је и Ужице ослобођено и да је почела ра ради фабрика оружја у Крчагову. Одређен сам да једним камионом одмах кренем преко Крупња, Љубовије и Бајине Баште за Ужице и донесем оружја за наш одред.

У Штабу Ужичког партизанског одреда у Ужлицу нашао сам доста другова и познаника. Било је ту мојих ученика и колега из Ужичке гимназије. Ту се нађоше и Жељо Ђурић и Венијамин Маринковић и кажу ми да треба да останем у Ужицу и да радим иа графичком и илустраторском послу за нашу штампу и агитацију.

Тих дана у Ужицу је већ почео да излази лист „660^{тм}“.

У хотелу „Палас“ добио сам једну собу за рад и одмах сам приступио послу. Од мене су тражили да израдим илустрације за новине, клишеа за штампу, разне транспаренте, а ја сам се нарочито ангажовао на изради ликова бораца, курира из одреда са терена, сликао сам класике марксизма и познате револуционаре, који су били дугогодишњи сужњи по казаматима у Лепоглави, Митровици и у другим тамницама предратне Југославије.

Сем тога, добио сам задатак да урадим и низ плаката и цртежа великог формата за прославу октобарске револуције. Било је ту пуно плаката о изградњи Совјетског Савеза. Тај огроман посао радио сам даноноћно, све до седмог новембра, када је од тог материјала направљена изложба у Соколском дому. Тога дана одржана је и парада наших јединица кроз град, а у сали Соколског дома дата је приредба са позоришним комадом, музичким тачкама и рецитацијама.

За време ове про'Славе срео сам сликара Пива Караматијевића. Он је са својом Златарском четом дошао на прославу октобарске револуције. Све до тог дана радио сам у партизанском атељеу сам, а тада ми се придружио и Пиво Караматијевић. Чим смо почели заједнички рад, Пиво и ја смо наш партизански атеље пренели из хотела „Палас“ у једну већу просторију у поткровљу хотела „Златибор“. Ту смо наставили рад све до повлачења.

Пиво Караматијевић: Успом, цртеж бр. 5

Пред само повлачење завршио сам две своје последње плакате из Ужичке републике. Једна је имала наслов: „У борбу против окупатора!“, а друга: „Ја се борим, а ти?“. Пиво је стигао да уради клише на линолеуму за свој плакат „Пази петоклонаш вреба!“ и направио је велики број отисака.

Већ 27. новембра Пиво Караматијевић се са својом Златарском четом повукао преко Златибора у Санџак. Ја сам остао у граду да пакујем материјал из атељеа и да излепим плакате. Су-Градан, 28. новембра са једном групом ђака — бораца повукао сам се и ја преко Сињевца па после преко Биоске, с намером да се пребацим на Златибор и прикључим нашим јединицама, које су у том правцу одступале.

Ликовни материјал који је био изложен поводом прославе октобарске револуције седмог новембра 1941. године у Ужицу (било је ту о октобарској револуцији, о развоју Совјетског Савеза између два рата, о нашој борби) преносио сам и излагао по ослобођеним местима Ужичке републике. Та изложба била је у Пожеги, Чачку, Горњем Милановцу, Ариљу, Ивањици и најпосле у Бајиној Башти. На тој изложби била оу само моја ликовна остварења. Сликари Јурица Рибар се тада налазио у Агитпропу Централног комитета, био је многу заузет агитацијом и пропагандом код омладине и у Партији, а нарочито око „Омладинске борбе“. Због тога није могао да ми помаже.

После битке на Кадињачи и мог заробљавања у околини Ужица нисам ништа знао о својим графичким радовима и цртежима. Знам само да су остали на изложби у Бајиној Башти.

Много каоније у концентрационом логору у северној Норвешкој нашао сам борца Мачваиског партизанског одреда Драгутина Гуту Добривојевића, учитеља. Од њега сам сазнао да је изложбени материјал из Бајине Баште пред поновни долазак Немца покупљен и пренет на Тару. Остављен је у подруму хотела на Барама, који је био саграђен од дрвета. Кад су Немци ститили на Тару, тај хотел је запаљен и с њим је изгорео целокупан материјал из партизанског атељеа. Али, још док сам се налазио у Ужицу и радио у атељеу те јесени 1941. године, многе своје скице и цртеже, које сам сматрао ликовно успелијим и које сам радио као уникате или у више примерака, издвајао сам и остављао у својој кући на Теразијама у Ужицу. Рачунао сам да ће они ту бити сачувани.

Имао сам срећу да преживим страхоте рата. Када сам се из концентрационог логора вратио кући, нисам нашао ништа од тог материјала. Годинама после рата живео сам у уверењу да је све то пропало и изгубљено. Једног дана у лето 1967. године попнем се на таван своје родне куће на Теразијама. Преврћући ствари, случајно завирих у један велики сандук. Некад је у том сандуку остављана пшеница. Приметим неке хартије и почнем претурати.

Најпре нађем један мој цртеж на картону. Када сам све повadio и? сандука, нашао сам готово све своје цртеже, које сам из партизанског атељеа одабирао и доносио кући. Био сам радостан, као да сам пронашао рудник злата. Било је ту око двадесетак радова: портрети борца са терена, курири, рањени партизан, лик митровачког сужња Опасоја Баће Стејића, лик мале Десе Петронијевић, цртеж стрељанот партизана Бошка Спасојевића Калаштуре, испраћај бораца. Јерковић на коњу и друге скице и припреме.

Данас се тај материјал, поред цртежа из затвора и концентрационог логора, налази у Војном музеју на Калемегдану у Београду.

Драгољуб ВУКСАНОВИЋ